

larda cömert, yumuşak huylu ve kararsız bir kişi olarak tanıtılan el-Melikü'n-Nâsır'ın Dimaşk'ta yaptırdığı medrese ve türbe günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-zamân*, VIII/2, s. 734-735, 737-738, 760-761, 770 779-780, 783, 785, 787, 793; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-ḥaleb*, III, 221, 225-226, 230-269; Mekîn, *Aḥbârü'l-Eyyûbiyyîn* (nşr. Cl. Cahen, *BEO* içinde), XV (1955-57), s. 154, 156-159, 161, 164, 170-176; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 10; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürüb*, IV, 283; V, 116, 118-123, 131, 179-185, 279-280, 281-293, 294-295, 308, 311-314, 326-327, 330, 358-360, 377; Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî, *Câmi'ü't-tevâriḥ* (trc. Muhammed Sâdik Neş'et v.dğr.), Kahire 1960, II/1, s. 308-322; Baybars, *Zübdetü'l-fikre fi târiḥi'l-ḥicre* (nşr. D. S. Richards), Beyrut 1998, s. 6-7, 13, 19, 25, 34, 43, 48, 49, 52-53; Yûnîni, *Zeylû Mir'âti'z-zamân*, Haydarâbâd 1374/1954, I, 12, 45, 49-50, 51, 342-343, 349-356, 377, 381, 460-464; Ebü'l-Fidâ, *el-Muḥtaşar fi aḥbâri'l-beşer* (nşr. Mahmûd Deyyûb), Beyrut 1417/1997, II, 260-261, 265, 270-276, 280, 283, 287, 289-291, 293, 298, 299-300, 305-314, 322-323; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), I/1, s. 253-255; I/2, s. 271-272, 311, 317, 323-324, 332, 337, 367, 369, 370, 372-377, 379-381, 383-386, 392-393, 396-398, 402, 406, 407, 410, 411, 414-420, 422, 426, 434; R. S. Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, Albany 1977, s. 229, 286-287, 291-292, 294-297, 301, 306-307, 309-363, ayrıca bk. İndeks; a.mlf., "Nâsır", *EP* (İng.), VII, 990-991; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, 235, 236, 259-261; P. Thorau, *The Lion of Egypt, Sultan Baybars I and the Near East in the Thirteenth Century* (trc. P. M. Holt), London - New York 1992, s. 20, 44-77; Mustafa Kılıç, *Melik Nâsir Salahaddin Yusuf II Devrinde Eyyûbiler Devleti (Hicri 634-659 / Miladi 1236-1261)* (doktora tezi, 2001), MÜ Tarih Araştırmaları Enstitüsü; K. V. Zetterstéen, "Nâsır", *IA*, IX, 86-87.

CENGİZ TOMAR

el-MELİKÜ'S-SÂLİH, Ebü'l-Fidâ

(أبو الفداء الملك الصالح)

Ebü'l-Fidâ el-Melikü's-Sâlih İmâdüddin İsmâil b. Muhammed b. Kalavûn (ö. 746/1345)

Memlük sultanı
(1342-1345).

726'da (1326) doğdu; Muhammed b. Kalavun'un tahta geçen dördüncü oğludur. Kardeşi el-Melikü'n-Nâsır Şehâbeddin Ahmed'in Kerek'e giderek devleti oradan yönetmeye kalkması ve Mısır'a dönmeyi reddetmesi üzerine Kahire'de ileri gelen emirler tarafından 22 Muharrem 743'te (27 Haziran 1342) el-Melikü's-Sâlih İmâdüddin unvanıyla tahta çıkarıldı. O sırada on yedi yaşında olan el-Melikü's-Sâlih İsmâil de diğer sultanlar gibi kendisini

tahta çıkaran emirlerin gölgesinde kaldı. İlk icraatı arasında yer alan geniş kapsamlı bir afla idam mahkûmları hariç diğer mahkûmları serbest bıraktı. Devlet işleri üvey babası Emir Argun el-Alâî tarafından yürütüldü. Onun üzerinde nüfuz sahibi olan diğer bir emir ise nâibü's-saltana Aksungur es-Sellârî idi; ayrıca eğlenceye düşkünlüğü sebebiyle saraydaki kadınların ve harem ağalarının nüfuzu da artmıştı.

el-Melikü's-Sâlih'in zamanı daha ziyade taht kavgalarıyla geçti. Önce kardeşi Ahmed'e mektup yazarak Kerek valisi sıfatıyla kendisine itaat etmesini ve yanındaki sultanlık âlâmetlerini Mısır'a göndermesini istedi. Ancak kardeşinin tahtını geri almak için Mısır seferine hazırlandığı haberini aldı. Bu durum karşısında ondan erken davranıp Kerek üzerine ilk ordusunu gönderdi (Rebîülâhîr 743 / Eylül 1342). Safed ve Gazze nâiblerine de oraya yardım birlikleri yollamalarını emretti. Kısa bir süre sonra diğer bir kardeşi Ramazan Kahire'deki bazı kumandanların desteğiyle isyana karar verdi. Durumu öğrenen sultan ondan teslim olmasını istedi; buna yanaşmayınca da üzerine kuvvet gönderdi. Bu kuvvetler karşısında tutunamayan Ramazan Kerek'e kaçmaya çalışırken yakalanıp öldürüldü (743/1342). el-Melikü's-Sâlih, bu isyanı bastırdıktan sonra kardeşlerini destekledikleri gerekçeyle pek çok emiri tutuklatarak bazılarını öldürttü. Ardından Kerek seferi için daha kapsamlı hazırlıklar başlattı ve özellikle benzeri görülmemiş büyüklükte mancnıklar yaptırdı. Mısır ve Suriye'den arka arkaya sevk edilen yeni birliklerle iki yıldan fazla sürdürülen kuşatma neticesinde Ahmed teslim olmak zorunda kaldı ve tutuklanmasından sonra el-Melikü's-Sâlih'in Kahire'den gönderdiği bir emir tarafından öldürüldü (4 Rebîülevvel 745 / 16 Temmuz 1344). Aynı günlerde Mısır ve Suriye'deki Bedeviler isyan etmiş, idareyi ele geçirmek için birbirleriyle kıyasıya mücadeleye girmişlerdi. Ayrıca Suriye'deki, Aşağı Mısır ve Yukarı Mısır'daki Bedeviler de kendi aralarında savaş halindeydiler. Bu durum yol emniyetini tehlikeye düşürdüğü gibi sulama sistemine de zarar veriyordu. Vergiler toplanamaz oldu, ayrıca ülkede fiyatlar arttı. Sultan Venedikliler'e ticarî imtiyazlar tanıdı. Avrupa ülkeleriyle Memlük Sultanlığı arasındaki ticarî ilişkiler geliştirildi ve Avrupalı tüccarların baskısıyla, papalığın Akkâ'nın düşüşünden (690/1291) itibaren elli yılı aşkın bir süredir uyguladığı ambargo kaldı-

ıldı. Böylece ülkede kısmî bir refah sağlanmış oldu.

Kerek'in alınmasından bir süre sonra hac hazırlıklarına başladığı sırada rahatsızlanan el-Melikü's-Sâlih hastalığının ağırlaşması üzerine üvey babası Argun el-Alâî ve arkadaşlarının baskısıyla anne-baba bir kardeşi Şa'bân'ı veliht tayin ettiğini açıkladı. 4 Rebîülâhîr 746'da (4 Ağustos 1345) öldü ve babasının türbesine defnedildi. Kardeşi Şa'bân el-Melikü'l-Kâmil unvanıyla tahta çıktı.

Dindar, cömert, hayır sever, halka karşı yumuşak ve âdil bir sultan olduğu söylense de Makrîzî'nin belirttiğine göre el-Melikü's-Sâlih İsmâil sadece saltanatının ilk günlerinde dindarlığını ve güzel ahlâkını korumuş, zamanla kendisini eğlenceye kaptırdı devlet işlerini bir tarafa bırakmıştır. Sarayda nüfuzları artan kadınlar ve harem ağaları iktâ dağıtımları dahil devlet işine karışmaya başlamışlar, hatta yüksek rütbeli kumandanlar kendilerine başvuruları onlara göndermek durumunda kalmışlardır (*es-Sülûk*, II/3, s. 678-680). Dedesi Kalavun'un medresesinde dört mezhep mensubu kadılar için yeni dersler koyduran el-Melikü's-Sâlih imar işlerine de önem vermişti. Pek çok cami ve medreseyi onartmış, bunlar için vakıflar tahsis etmiştir. Yaptırdığı mimari eserlerin en meşhuru Kal'atülebel'in yanındaki bir bahçede yer alan muhteşem Düheyşe Köşkü'dür. Onun zamanında gerçekleşen dikkat çekici bir olay da Delhi Sultanı Muhammed Tuğluk'un Kahire'ye gösterişli bir elçilik heyeti göndererek üç yıl önce uzaktan biat edip adına para bastırdığı Abbâsi Halifesi Müstekfî-Billâh'tan menşur ve din âlimleri talebinde bulunmasıdır (Bayur, I, 326-327).

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, IX, 219-220; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIV, 202-215; İbn Habîb el-Halebî, *Tezki-retü'n-nebih fi eyyâmî'l-Manşûr ve benih* (nşr. Muhammed Muhammed Emîn), Kahire 1986, III, 40-78; İbn Dokmak, *el-Cevherü's-şemîn* (nşr. M. Kemâleddin İzzeddin Ali), Beyrut 1405/1985, II, 183-184; Kalkaşendî, *Şubḥu'l-a'sâ*, VIII, 360-362; IX, 104-110; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), II/3, s. 619-680; a.mlf., *el-Ḥiṭâ*, II, 240; İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine* (nşr. M. Abdülhamîd Han), Haydarâbâd 1972, II, 452-453; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, X, 78-96; İbn İyâs, *Bedâ'i'ü'z-zühûr*, I/1, s. 498-506; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi* (Ankara 1940), Ankara 1987, I, 326-327; İsmail Yiğit, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Memlükler*, İstanbul 1991, VII, 84-85; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Melikü's-Sâlih", *IA*, VII, 680-681; Amalia Levanoni, "al-Malik al-Sâlih", *EP* (İng.), VIII, 986.

İSMAİL YİĞİT